

Čilės lietuviai vakar ir šiandien

Deimantė ŽUKAUSKIENĖ

Apie emigraciją šiandien daug kalbama žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose, privačiuose pokalbiuose. Lietuvių emigracijos procesai vyko įvairiais laikais. Tarpukariu prasidėjo viena didžiausių, masinių emigracijos iš Lietuvos bangų, o šalys, į kurias emigruodavo lietuviai, dabar mums atrodo kiek egzotiškos. Be pagrindinių emigracijos krypčių (JAV ir Europos), apie 50 proc. visų išeivių iš Lietuvos pasirinko Argentina, Urugvajų, Braziliją ar kitas Pietų Amerikos šalis. Argentina ir Urugvajus tuo metu buvo turtingos šalys ir jų ekonomika nedaug atsiliko nuo JAV. Kiek skurdesnė šalis buvo Brazilija, tačiau darbą ir gyvenamąjį plotą buvo surasti nesudėtinga. Paskutinė lietuvių imigracija į Pietų Ameriką įvyko pokariu. Kolumbijoje ir Venesueloje įsikūrė pabėgėliai nuo sovietų režimo. Šios bendruomenės nedidelės, tačiau reikšmingos, nes iš Lietuvos pasitraukė daug inteligentijos, kuri svetur kūrė lietuvių kultūrą iš naujo. Turime nemažai žinių, mokslinių darbų, straipsnių apie lietuvių išeivių gyvenimą Argentinoje, Brazilijoje, Urugvajuje. Šiose šalyse lietuviška veikla puoselėjama ir dabar, tačiau vis dar maža žinių apie kitus lietuvių susitelkimo taškus Pietų Amerikoje.

Čilės lietuvių susitikimas

Pirmuoju lietuviu, atvykusiu į Čilę, laikomas Ignas Domeika (1802–1889) – mineralogas, chemikas, įvairių mokslo draugijų narys, Santjago universiteto rektorius, pasaulinį pripažinimą pelnęs mokslininkas. Ignas Domeika į šalį atvyko XIX a. viduryje. I. Domeika tyrė Čilės gamtą, atrado naudingųjų iškasenų telkinių, publikavo virš 500 mokslo tiriamųjų darbų, įkūrė meteorologinių stočių tinklą, sudarė ir publikavo pirmąją Čilės geologijos žemėlapi, Santjago universitetui padovanojo surinktą tuo metu unikalia laikytą mineralų kolekciją. Žymus mokslininkas laikomas vienu iš Čilės ugdymo sistemos reformatorių: reorganizavo mokslo institucijas, stiprino mokslinę bei materialinę bazę, inicijavo ir sėkmingai užbaigė naujo universiteto pastato statybą. Igno Domeikos vardu pavadintas Domeikos kalnagūbris (isp. Cordillera de Domeyko) Anduose, Domeikos miestelis (isp. Domeyko, Antofagastos provincija), Domeikos uostas (isp. Puerto de Domeyko), Domeikos kalnas (isp. Cerro de Domeyco), gatvės Čilėje bei keletas mineralų[1]. Santjage 2001 m. I. Domeikos 200-osioms gimimo metinėms pažymėti įkurta *Domeikos Ancutos kultūros draugija*, kurios tikslas yra paremti ir plėsti tarptautines studijas, skirtas šio mokslininko gyvenimui, mokslinei ir kūrybinei veiklai tyrinėti. 2002 metus UNESCO paskelbė Ignoto Domeikos metais.

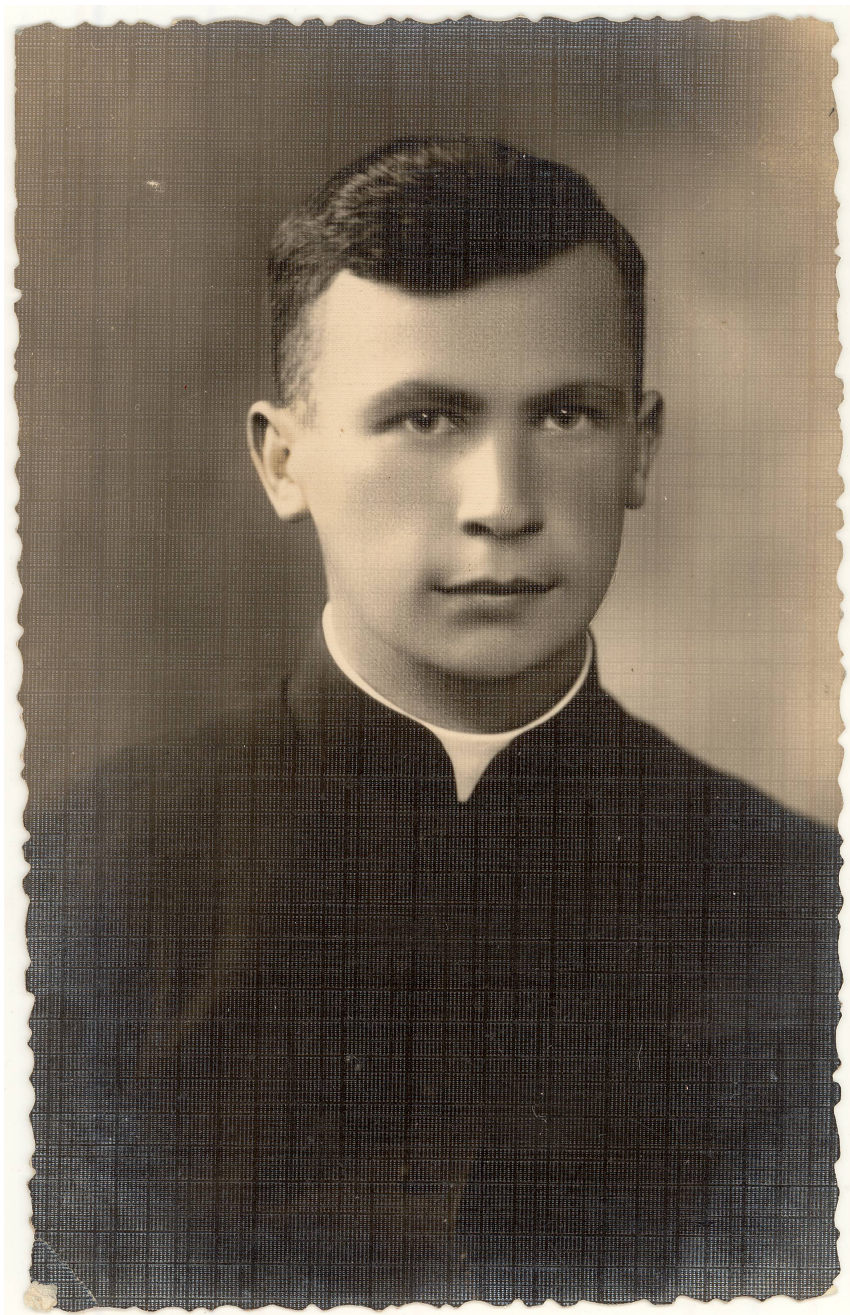

Geologas, mineralogas, etnologas Ignas Domeika, 1888 m. Fotoateljė „Leonardas ir Co“. Nuotr. iš epaveldas.lt

Kiti lietuviai, apsigyvenę Čilėje – dvasininkai saleziečiai. Tėvai saleziečiai rūpinosi pastoracijos reikalais, išleido keletą katalikiškų leidinių. 1947 m. į šalį atvyko keletas politinių emigrantų šeimų, kurios išsibarstė po įvairias Čilės vietas. Tai daugiausia buvo amatininkai ir žemdirbiai. Visa lietuviška veikla tuo metu telkėsi Santjago katedroje bei universitete. Atvykę į Čilę lietuviai studijavo universitete ispanų kalbą, istoriją, teologiją. Santjago universitete dirbo lietuvis mokslininkas Julius Kakarieka[2]. Už sėkmingą dėstytojo darbą, produktyvius ir plačius mokslinius tyrinėjimus viduramžių istorijos srityje 2006 m. Santjago *Gabrielos Mistral* universitetas Lietuvos piliečiui J. Kakariekai Siliui suteikė garbės daktaro

vardą. Šio universiteto Istorijos teorijos ir filosofijos ir Politinės minties istorijos katedrose Julius Kakarieka dirbo šešiolika metų. Profesorius buvo ilgametis 1994 metais Čilėje įsteigto Lietuvos konsulato, vadovaujamo garbės konsulo Maximo Pacheco Gomezo, pagalbinkas[\[3\]](#).

1949 m. Čilėje išleidžiama kunigo Tito Narbuto (1913–1972), pasirašiusio *T. Angelaičio* slapyvardžiu, knyga „Stalin e Hitler en Lituania“. Knygoje pasakojama apie vokiečių bei sovietų okupacijas, rezistencinį judėjimą, katalikų bažnyčios persekiojimą Lietuvoje. Titas Narbutas Santjago universitete 1948 m. įgijo teologijos daktaro laipsnį.

Kunigas Titas Narbutas, apie 1938 m. Nuotr. iš

O kaip gyvena, kuo užsiima Čilės lietuviai šiandien, sutiko papasakoti Ugnė Lipekaitė – viena aktyviausių *neformalios* lietuvių bendruomenės Čilėje narių, susitikimų iniciatorė, organizatorė, socialiniame tinkle *Facebook* patogesniai bendravimui bei komunikavimui sukūrusi grupę „Lietuviai Čilėje“.

Papasakokite truputį apie save... Kokie keliai atvedė į Čilę? Kiek metų čia gyvenate? Kuo užsiimate?

Pirmą kartą Čilę aplankiau 2006 metais darbo reikalais, tačiau tikrai niekad neplanavau čia sugrįžti. Tačiau likimas pasisuko kitaip, kai prieš dešimt metų profesinėje konferencijoje Švedijoje susipažinau su dabartiniu savo vyru. Metus pavažinėjome vienas pas kitą ir, galiausiai, nusprendžiau atvažiuoti pas jį į Čilę trims mėnesiams (tiek leidžia turistinė viza). Bet tie trys mėnesiai jau tęsiasi beveik devynerius metus, sukūrėme šeimą, namus, auginam du vaikus – septynmetį Pedro ir keturmetę Magdutę. Nors gyvenu Santjage, dirbu nuotoliniu būdu vienoje tarptautinėje nevyriausybinėje organizacijoje, kurios biuras Lietuvoje. Mes įvairiose besivystančiose šalyse, daugiausia Afrikoje, mokome ir padedame bibliotekoms kurti inovatyvias paslaugas, kurios padėtų žmonių kasdieniniame gyvenime – leistų mokytis, užsidirbti, pasirūpinti šeimos sveikata, bendrauti ir panašiai.

Su kokiomis problemomis dažniausiai susiduria lietuviai (arba konkrečiai Jūs susidūrėte), apsigyvenę Čilėje? Kas labiausiai stebina lietuvius, atvykusius į Čilę pirmą kartą? Kokie vyrauja stereotipai apie šią šalį?

Mums lietuviams Čilė yra mažai pažįstama šalis ir daugelis ją tapatina su Lotynų ar Centrinės Amerikos stereotipiniu įvaizdžiu – pajūriu, palmėmis, kokteiliais ir šokančiais žmonėmis. Tokį vaizdą galbūt galite rasti Brazilijos kurortuose, tačiau Čilė gerokai kitokia: paplūdimiai čia nėra labai išpūdingi, vanduo šaltas, o žmonės, bent jau sostinėje, didžiąją laiko dalį praleidžia ne šokdami, o dirbdami. Iš vyraujančių stereotipų *pasiteisino* gal tik vienas – čiliečiai lengvai bendraujantys, komunikabilūs, žmonės įpratę vieni kitus liesti, apkabinti, pabučiuoti – taip sveikinas ne tik su artimais žmonėmis, bet, pavyzdžiui, ir su savo vaikų mokytojais kasdien iš ryto, popiet taip pat ir su kirpėjais, gydytojais ir pan. Taigi pirma „problema“ atvykėliui yra tai, kad tarsi nesilaikoma privatumo ar atstumo, reikia priprasti prie nuolatinio intensyvaus bendravimo, gana

tiesmukiško klausinėjimo, kurį kai kas gali palaikyti kišimusi į asmeninį gyvenimą. Kitas svarbus dalykas yra kalba, labai mažai vietinių kalba angliškai, todėl atvykėliams tenka mokytis ispanų kalbos, kuri čia vėlgi turi specifinę formą, primaišoma čiabuvių kalbos žodžių. Kita vertus, pramokus kalbos didelių sunkumų bendraujant nebūna, čiliečiai smalsūs ir draugiški, mielai užkalbina užsieniečių. Tiesa, žmonės kalba daug ir labai greitai, pertraukinėja vieni kitus, todėl net ir minimaliai pramokę kalbos atvykėliai kartais tarsi lieka išstumti iš pokalbio, nespėjame su vietinių temperamentu. Trečias dalykas, prie kurio teko priprasti, tai didelis miestas – Santjago apie šeši milijonai gyventojų, taigi dinamika gerokai skiriasi nuo, pavyzdžiui, Vilniaus ar dar mažesnių Lietuvos miestų.

Kuo, jūsų manymu, Čilė patraukli lietuviams? Kas gi tie lietuviai, kurie čia atvyksta kuriam laikui ar netgi visam gyvenimui?

Kiek man teko susidurti, dauguma lietuvių nesirenka Čilės sąmoningai, dažniausiai taip tiesiog pasisuka likimas, kažkur užsienyje susipažįsta, sukuria šeimą ir čia įsikuria, kai kurie pagyvena keletą metų ir traukia į Europą, kiti pasilieka ilgesniam laikui. Čilė lietuviams gali pasiūlyti tikrai nemažai – puikų klimatą, gamtos įvairovę, nuostabių kalnų, visus metus trunkančią vaisių, daržovių, žuvų ir jūros gėrybių gausą, nebrangaus ir puikios kokybės vyno. Tiesa, dauguma tikisi, kad čia bus labai pigu, bet tai netiesa – Čilė bene brangiausia Lotynų Amerikos šalis ir pragyvenimas čia tikrai daug kainuoja, juolab, kad tokios kartinės paslaugos, kaip švietimas ar sveikatos apsauga, yra daugiausia privačios ir mokamos.

Ar lietuviai Čilėje, jūsų manymu, linkę burtis draugėn, pažinti vieni kitus? O gal, priešingai, vieni kitų vengia?

Vengti tikrai nevengia, bene visi vieni kitus pažįstame, nors mūsų ir nėra daug, gal apie dvidešimt visoje šalyje. Aš pati pirmus porą metų pragyvenusi Čilėje nepažinojau nė vieno lietuvio, kol mano draugė ir Latvijos garbės konsulė papasakojo apie orkestre grojantį lietuvį Žilviną. Susisiečiau su juo, o jis papasakojo, kad yra ir daugiau lietuvių. Apėmė smalsumas, susirašėme ir netrukus susitikome parke. Vėliau pas vieną lietuvę atšventėme Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną – kovo 11-ąją. O nuo to laiko stengiuosi palaikyti tradiciją sukviesti lietuvius bent kartą per metus savo namuose, dažniausiai susirenkame per Užgavėnes, jei nepavyksta – per Mindaugo karūnavimo dieną. Pirmas Užgavėnes darėme kartu su lietuviais ir čiliečiais.

Čiliečiams buvo labai įdomu, kad lietuviai išvaro žiemą (tuo laiku Čilėje pats vidurvasaris) ir kad valgo blynus. Tai surengėme bendrą šventę, kur visi valgėme blynus ir pasakojom apie lietuvių tradicijas. Susitikus visad būna labai smagu pamatyti gausų būrį su vaikais, visi susineša maisto, plepame, kas pas ką naujo įvyko. Su tais, kurie gyvena netoliese, pabendraujam ir dažniau, pavyzdžiui, mano vaikai eina į mokyklą su dar dviejų lietuvių šeimų vaikais, dukra taip pat lankė darželį su kitos lietuvės ir čiliečio šeimos vaiku.

O ko ilgisi lietuviai Čilėje?

Artimųjų ir varškės (juokiasi). Jokių lietuviškų produktų čia nėra, tik vienos rūšies alaus. Dar kartais parduotuvėse randame grikių. Viso kito pasigaminame namie: šaltibarščių, barščių, varškėčių (naudojam čia populiarių šviežių sūrį), švilpikų ir panašiai. Mano vaikai labai mėgsta *kūčiukus*, tad juos kepame ne tik per Kalėdas.

Apie Čilės lietuvių bendruomeninę veiklą žinoma iš tiesų nedaug. Gal galite papasakoti apie bendruomenę, jos veiklą, lietuviybės puoselėjimą čia, Čilėje?

Oficialios bendruomenės nėra, yra tik neformalus bendravimas, susitikimai, turime socialiniame tinkle *Facebook* grupę „Lietuviai Čilėje“, kuri svarbi, aktuali tiek čia gyvenantiems, tiek atvykstantiems laikinai, turistams, alpinistams. Grupėje dalijamės įvairia informacija, rekomendacijomis, atsakome į iškilusius klausimus, susijusius su gyvenimu Čilėje. O lietuviybės puoselėjimu kiekvienas užsiima savo šeimoje, tiek, kiek gali – dauguma bent iš dalies kalba su vaikais lietuviškai, padeda knygelės, animaciniai filmai, tačiau kalbą išlaikyti yra sunku, reikia suprasti, kad nuo trejų ketverių metų ar dar anksčiau vaikai čia pradeda lankyti ugdymo įstaigas (nuo penkerių metų mokykla yra privaloma), kur jų aplinka 90 procentų ispanakalbė. Aš pati savo šeimoje pasiekiau tiek, kad vaikai supranta lietuvių kalbą, nors man atsako ispaniškai. Gaminame lietuviškus patiekalus, bendraujam su seneliais, pasakoju apie savo šalį ir, be abejo, laikas nuo laiko aplankome Lietuvą.

Ugnė Lipeikaite su šeima

Kaip dažnai grįžtate į Lietuvą? Kiek jums yra svarbu išlaikyti savo lietuvišką identitetą gyvenant svečioje šalyje? Ar lengva jį išsaugoti?

Aš pati bent jau kartą per metus važiuoju į Lietuvą, anksčiau ir porą kartų pavykdavo nuvykti, bet dabar jau esame keturi žmonės, suderinti mūsų ir vaikų grafikus bei nupirkti visiems bilietus yra sunkiau. Be to, pusė mano šeimos gyvena Katalonijoje, taigi pastaraisiais metais vienas atostogas praleidžiame ten, o kitas važiuojame į Lietuvą. Kaip minėjau, lietuviybės išlaikymas priklauso nuo kiekvienos šeimos, kai kurie dalykai man atrodo natūralūs, pavyzdžiui, lietuviškų patiekalų gaminimas, bet reikia daugiau pastangų norint įdiegti tam tikras lietuviškas tradicijas, tokias kaip Velykinių kiaušinių dažymas ar panašiai. Bet darome taip ir tiek, kiek sugebame – vaikai pagrindus turės, o vėliau patys nuspręs, kokia jų gyvenimo dalimi bus Lietuva.

Paklausta, ar nebuvo svarstyta, pamąstyta apie oficialų bendruomenės steigimą ar mokyklėlę vaikams, Ugnė atsakė: „Rimtai steigimo nesvarstėme. Tik per paskutinį susitikimą pajuokavome, kad mūsų lietuvių vaikų čia jau tiek daug, kad reiktų mokyklą steigti.“ Norėtusi Čilės lietuviams palinkėti – vienybės, susitelkimo, didelių svajonių ir siekių.

Lietuvai ir pasauliui. Prieiga per internetą:
https://lt.wikipedia.org/wiki/Ignas_Domeika

[2] *Lietuvių enciklopedija*, T. IV. Bostonas: 1960, p. 192.

[3] *Čilėje mirė Lietuvos išeivijos veikėjas J. Kakarieka Silius*. (2008). [Interaktyvus], [žiūrėta 2020-04-05]. 15min.lt. Prieiga per internetą:
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/cileje-mire-lietuvos-iseivijos-veikejas-j.kakarieka-silius-57-9063?copied>

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

